

BODA JÓZSEF

A nemzetbiztonsági képzés helyzete Magyarországon

A nemzetbiztonsági kifejezés igazából csak a rendszerváltással jelenik meg a hazai köztudatban. Az Országgyűlés 1990. január 25-én fogadta el a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi törvényt, és megszületett a 26/1990. (II. 14.) minisztertanácsi (MT) rendelet a *nemzetbiztonsági* feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról.

A különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvénnyel módosított 1974. évi 17. törvényerejű rendelet 11. §-ának (7) bekezdésében kapott felhatalmazás alapján a Minisztertanács a Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági feladatai ellátásáról a következőket rendeli:

1. § (1)

Az 1990. évi X. törvény 2. §-ában és az 1974. évi 17. tvr. 4. §-ában meghatározott feladatokat

- a) a *nemzetbiztonsági* szolgálat;
- b) az információs szolgálat;
- c) a katonai biztonsági szolgálat;
- d) a katonai felderítő szolgálat(a továbbiakban együtt: szolgálatok) látja el.¹

Az MT-rendelet alapján jött tehát létre a Nemzetbiztonsági Hivatal, az Információs Hivatal mint *polgári nemzetbiztonsági szolgálat*, a Katonai Biztonsági Hivatal, és a Katonai Felderítő Hivatal pedig *katonai nemzetbiztonsági szolgálatként*.

A *nemzetbiztonsági szolgálatokról* szóló 1995. évi CXXV. törvény megjelenésével kaptunk azután tiszta képet arról, hogy mely szervezeteket sorolt a jogszabályalkotó a nemzetbiztonsági szolgálatok közé.

Az Országgyűlés a Magyar Köztársaság szuverenitásának fenntartása és alkotmányos rendjének védelme érdekében a nemzetbiztonsági szolgálatok alkotmányos működéséről a következő törvényt alkotta:

¹ 26/1990. (II. 14.) MT rendelet a *nemzetbiztonsági* feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról 1. § (1) bek.

A nemzetbiztonsági szolgálatok szervezete és jogállása

1. § A Magyar Köztársaság *nemzetbiztonsági szolgálatai*

- a) az Információs Hivatal,
- b) a Nemzetbiztonsági Hivatal,
- c) a Katonai Felderítő Hivatal,
- d) a Katonai Biztonsági Hivatal,
- e) a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat

(a továbbiakban együtt: nemzetbiztonsági szolgálatok).

2. § (1) Az Információs Hivatal, a Nemzetbiztonsági Hivatal és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (a továbbiakban együtt: polgári nemzetbiztonsági szolgálatok), a Katonai Felderítő Hivatal és a Katonai Biztonsági Hivatal (a továbbiakban együtt: katonai nemzetbiztonsági szolgálatok) a Kormány irányítása alatt álló, országos hatáskörű, önálló gazdálkodást folytató költségvetési szervek.²

Természetesen a biztonsági, nemzetbiztonsági körülmények változása, és az új külső és belső biztonsági feladatok miatt változott a nemzetbiztonsági szolgálatok alárendeltsége, szervezeti felépítése, sőt egyes esetekben feladatrendszere is, valamint új titkos információ gyűjtésére jogosult rendvédelmi és nemzetbiztonsági szolgálatok alakultak.

Történeti visszatekintés

A második világháború végétől az ötvenes évek elejéig az államvédelmi szolgálatok tagjai számára tanfolyamokat (nyomozói, tájékoztatói) szerveztek. Ebben az időszakban cserélték le az előző rendszer szakértői állományát, egy a szocialista rendszerhez hű, de szakmai ismerettel nem igazán felvértezett garnitúrára. Ezért az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) 1948-as megalakulása után az egyik fő feladat az állomány felkészítése volt, amelyet az ÁVH tanulmányi osztálya tervezett, szervezett, és irányított. 1951-től a képzés a Dzerzsinszkij Tiszti Iskolán és a Szovjetunióban folyt. A Belügyminisztérium Idegen nyelvi Főiskola 1958-as megalakításával megkezdődött a külső állambiztonsági vonal szakembereinek hároméves képzése. A Rendőrtiszti Akadémián 1959-ben kétéves képzés vette kezdetét.³

² A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 1. és 2. §.

³ Jobst Ágnes: A titkosszolgálatok tudománya az oktatás és a tananyagok tükrében – 1945 után. In: Csóka Ferenc (szerk.): Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából 1785–2011. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Budapest, 2012, 421. o.

A BM Tartalékos Tisztképző Iskolán a képzés 1967-ben kezdődött (24 hónap), ahol a BM szervek számára képezték a tartalékos tiszti utánpótlást. Az állambiztonsági szolgálatok számára az 1971–1990 között a Rendőrtiszti Főiskola (RTF) állambiztonsági tanszékén oktatták szinte a teljes tiszti állományt, a katonai hírszerzők kivételével. Részükre a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián létrehozta egy speciális, úgynevezett D tagozatot.

1973-tól pedig az RTF szaktanárai és az állambiztonsági hallgatók egy része a Szovjetunióban tanult. Az RTF nappali és levelező tagozatainak politikai nyomozó szakra (állambiztonsági) 1990-ig, katonai elhárítónak 1973-ig, idegen nyelvi szakra pedig 1973-ig lehetett jelentkezni.

A BM-hez tartozó állambiztonsági szervek tiszthelyettesi és később a zászlósi állomány képzése belső szaktanfolyamok formájában és a BM Kun Béla Zászlósképző Iskolán zajlott.

A rendszerváltozás következményeként megszűnt az Állambiztonsági Főcsoportfőnökség, és új nemzetbiztonsági szolgálatok létrehozására került sor. Az Állambiztonsági Főcsoportfőnökség megszűnésével szinte egy időben, a kilencvenes évek elején beszüntették az állambiztonsági képzést is a RTF-en.

A nemzetbiztonsági szolgálatok elsősorban toborzás útján az egyetemekről és főiskolákról közvetlenül vették fel munkatársaikat, akik számára belső szakmai tanfolyamokat, továbbképzéseket szerveztek.

Először a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem oktatóiban vetődött fel, hogy el kellene indítani a nemzetbiztonsági szolgálatok számára a főiskolai és egyetemi szintű képzést. Első lépésként kidolgozták az akkreditációhoz szükséges okmányokat, és ezek elfogadása után megalakult a Nemzetbiztonsági Szakcsoport (2005–2009), majd a nemzetbiztonsági tanszék, amely 2009 és 2012 között működött. A képzés alap- és mesterszakon, valamint a doktori iskolákon folyt.⁴

Nemzetbiztonsági képzés a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézetében

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem megalakulásával szinte egy időben vetődött fel az igény, hogy a katonai és polgári nemzetbiztonsági szolgálatok ál-

⁴ Héjja István: A „Bolognai folyamat” és a nemzetbiztonsági képzés. *Felderítő Szemle*, 2009/4.

lománya számára is a speciális igényeknek megfelelő egyetemi szintű képzések induljanak el.

A megalakulástól a polgári nemzetbiztonsági alapképzési szak megindításáig

A nemzetbiztonsági szolgálatok tagjai részére nyújtandó felsőoktatási képzéseket a Nemzeti Közszolgálati Egyetemről, valamint a közigazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról szóló 2011. évi CXXXII. törvény szabályozza.

Általános rendelkezések

1. § (1) A törvény hatálya kiterjed
 - a) a Nemzeti Közszolgálati Egyetemre (a továbbiakban: egyetem),
 - b) az általa folytatott államtudományi és közigazgatási, rendészeti, katonai, nemzetbiztonsági, valamint nemzetközi és európai közszolgálati felsőoktatási tevékenységre, továbbá az azzal összefüggő szolgáltató és igazgatási tevékenységre, ideértve azon tevékenységet is, amelyet az egyetem Magyarország területén kívül folytat,
3. § 4. nemzetbiztonsági felsőoktatás: a nemzetbiztonsági ágazat szakembereinek felkészítése érdekében indított nemzetbiztonsági alapképzési szak, valamint a hozzá kapcsolódó mesterképzési szak⁵;

A nemzetbiztonsági képzés megszervezése, elindítása és végrehajtása céljából az egyetem fenntartói testületének 2011. 08. 19-én elfogadott 3/14/2011. számú határozatával 2012-ben megalakult a *Nemzetbiztonsági Intézet (NBI)*. Az egyetemen a tudományos rektorhelyettes alárendeltségében működik az NKE Nemzetbiztonsági Intézet.

A Nemzetbiztonsági Intézet létrehozásával létrejött a titkosszolgálati eszközök alkalmazására felhatalmazott szervezetek szakember-utánpótlásának bázisa. Indulásakor az intézetnek két tanszéke volt, a katonai és a polgári nemzetbiztonsági tanszék.

Az Információs Hivatal, az Alkotmányvédelmi Hivatal, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat vezetői kinyilvánították együttműködési szándékukat abban, hogy a teljes képzési szerkezetben a képzés a következő évben, vagyis 2013-ban kezdődhet. A megrendelő szervezetek szándéka alapján a képzés az

⁵ A Nemzeti Közszolgálati Egyetemről, valamint a közigazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról szóló 2011. évi CXXXII. törvény 1. § a) és b); 3. § 4. pont.

kezdetekkor elsősorban levelező formában történt, a hallgatók beiskolázása zárt rendszerben zajlott. A tanszékeket a Hungária körúti objektumban helyezték el, az oktatás pedig ott, és más egyéb egyetemi telephelyeken valósult meg. A nemzetbiztonsági képzés jelenléte az egyetemen azt célozta, hogy az ott folyó valamennyi képzésben, és az egyetem minden hallgatójában megerősítse a nemzetbiztonsági tudatosságot.

A Nemzeti Közszerológati Egyetem ideiglenes szenátusa a 2012. október 3-i ülésén jóváhagyta a *nemzetbiztonsági alap- és mesterképzés* szak tanterveinek módosítását.

A 2012. október 26-án megtartott belügyminiszteri oktatói állománygyűlésen meghatározottak alapján a Nemzetbiztonsági Intézet a fokozatosság elvét betartva elkészítette a nemzetbiztonsági alapszak terrorelhárítási specializációra vonatkozó javaslatot a hadtudományi és honvédtisztképző karon akkreditálva, amelyet a szenátus támogatott a 2015. április 29-i ülésén, a polgári nemzetbiztonsági alapszak tervezetét (rendészettudományi karon akkreditálva), amely 2017. szeptember 1-jén kezdődött, a polgári nemzetbiztonsági mesterszak tervezetét (rendészettudományi karon akkreditálva, amelyet a szenátus támogatott a 2017. szeptember 13-i ülésén).

A belügyminiszter a feladat-meghatározó értekezleten stratégiai célként határozta meg és feladatul szabta a Nemzeti Közszerológati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet polgári nemzetbiztonsági tanszéke számára az önálló polgári nemzetbiztonsági alap- (2017) és mesterszak (2018) létesítését.

Ennek megfelelően 2013 őszétől mind az alap-, mind a mesterképzésben megkezdődött a képzés a katonai és a polgári nemzetbiztonsági szakirányon.

Az *alapképzés* céljaként határozták meg *nemzetbiztonsági szakértők* képzését a speciális rendeltetésű nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint más megrendelők számára. Követelmény a korszerű általános és szaktudományi, elméleti és gyakorlati ismeret, továbbá nemzetbiztonsági szakmai, szaktechnikai, jogi, kriminológiai, kriminalisztikai, pszichológiai, informatikai, biztonságpolitikai és idegen nyelvi szaknyelvi ismeret, továbbá kellő tudás a képzés második ciklusban történő folytatásához.

Külön-külön meghatározták a szakirányok képzési céljait.

A katonai nemzetbiztonsági specializáció céljai a következők:

- a hírszerző szakág cikluson alapuló munkafolyamatának megismerése, és az egyes elemek feladatainak elsajátítása;
- a katonai elhárító szakág által alkalmazott műveleti tevékenység erőinek, eszközeinek és módszereinek megismerése és alkalmazóképes elsajátítása, továbbá a művelettámogató tevékenység keretében alkalmazandó előírás-

- soknak, a műveleti tevékenység megfelelő szintű végrehajtását biztosító információs rendszer elemeinek, működésének, az információgyűjtés, -feldolgozás és az információáramlás rendjének elméleti és gyakorlati megismerése;
- a békeműveletek és -missziók hírszerző, elhárító, rádióelektronikai és -felderítő eszközeinek, módszereinek elsajátítása;
 - a nyílt forrásokból szerzett információk (OSINT), a rádióelektronikai felderítés (SIGINT), a személyi információszerzés (HUMINT) elméleti és gyakorlati ismeretköreinek szélesítése;
 - a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál alkalmazott elemző-értékelő eljárások elméleti és gyakorlati alapjainak megismerése, valamint szakágspecifikus alkalmazásának elsajátítása.

A polgári nemzetbiztonsági specializáció képzésének céljai a következők:

- a polgári nemzetbiztonsági szervezetek feladatrendszere sajátosságainak figyelembevételével az eszközök és módszerek alkalmazásának tervezésére, szervezésére, az egyes szaktevékenységek szakszerű végrehajtására, és döntések előkészítésére alkalmas szakemberek képzése;
- a polgári nemzetbiztonsági tevékenység- és feladatrendszerhez tartozó műveleti és technikai tudásanyag strukturáltabb megismertetése;
- a szakfeladatok végrehajtását elősegítő nemzetbiztonsági, közigazgatási és rendészeti szakismeretek elméleti tudásanyagának elsajátítása mellett a gyakorlati ismeretkörök szélesítése;
- a nemzetbiztonsági feladatok kapcsán a rendszerszintű, komplex gondolkodás elősegítése;
- a műveleti és technikai szakfeladatok ellátása során a váratlan helyzetekben történő szakszerű és hatékony válaszadásra való felkészítés;
- a folyamatosan változó külső, technikai környezetből érkező kockázatokra, veszélyekre és kihívásokra adandó hatékony reagálás érdekében a technikai-szakértői ismeretek és tudásanyag elmélyítése, célorientáltabb megjelenítése.

A képzési időt hat félévben, a szükséges kreditszámot 180-ban, az összes hallgatói tanulmányi munkaidőt 5400 órában állapították meg. Kötelező szakmai gyakorlatként tíz hetet írtak elő.

A polgári nemzetbiztonsági specializáció keretein belül a következő új tantárgyak bevezetésére került sor:

- kriminalisztikai alapismeretek;
- információs rendszerek biztonsága nemzetbiztonsági perspektívából;

- műveleti veszélyhelyzetek megelőzése és kezelése I.;
- nemzetbiztonsági szakismeretek (polgári I);
- nemzetbiztonsági szakismeretek (polgári II);
- nemzetbiztonsági szakismeretek (polgári III);
- szakértői tevékenység I.

A *mesterképzés* céljaként olyan szakemberek oktatását határozták meg, akik a korszerű társadalomtudományi és szakmaspecifikus ismeretek felhasználásával képesek a nemzetbiztonsági szakterület szervezeteiben a munkakörükhöz tartozó követelmények és feladatok eredményes teljesítésére, alkalmasak a szakmai elmélet és módszertan fejlesztésére, a szakmai kultúra és értékrend továbbadására, tanulmányaik PhD-képzés keretében való folytatására.

Mesterszakon a képzési időt négy félévben, a szükséges kreditszámot 120-ban, az összes hallgatói tanulmányi munkaidőt 3600 órában állapították meg. A mesterképzési szakon szereshető ismeretek a következők:

- nemzetbiztonsági, védelmi, rendvédelmi és társadalomtudományi elméleti és gyakorlati szakismeretek;
- az általános és a nemzetbiztonsági, a védelmi, a rendvédelmi szakterületen alkalmazható vezetéselméleti és alkalmazott pszichológiai ismeretek;
- az államigazgatási, a nemzetközi közjogi és szakmai jogi szabályozás alapvető ismeretei;
- a kutatáshoz vagy tudományos munkához szükséges, széles körben alkalmazható problémamegoldó technikák ismerete;
- a globális társadalmi és gazdasági folyamatok ismerete.

A mesterképzésben is megjelentek új tantárgyak:

- műveleti veszélyhelyzetek megelőzése és kezelése II.;
- a nemzetbiztonsági feladatok technikai-műveleti támogatása;
- a nemzetbiztonság technikai kihívásai a XXI. században;
- a nemzetbiztonság általános elmélete;
- speciális OSINT-ismeretek;
- speciális HUMINT-ismeretek és -gyakorlatok;
- szakértői tevékenység II.

A nemzetbiztonsági szak szakfelelősének az alap- és mesterszak vonatkozásában *Resperger Istvánt*, a katonai nemzetbiztonsági specializáció felelősének *Kobolka Istvánt*, a polgári nemzetbiztonsági specializáció felelősének pedig *Boda Józsefet* hagyta jóvá a szenátus.

Sor került a nemzetbiztonsági képzésbe való felvétel sajátosságainak meghatározására. Mind a nemzetbiztonsági alapképzésre, mind a mesterképzésre a jelentkezők köre korlátozott, csak a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, valamint titkos információgyűjtésre törvényben felhatalmazott szervezetek állományába tartozók jelentkezhetnek, akiket a beiskolázási jogkörrel felruházott előljáró (vezető) az előmeneteli tervek alapján támogatott, és akiknek a C típusú kérdőívhez kötött nemzetbiztonsági ellenőrzése kockázati tényezőt nem tárt fel.⁶

2013-ban sor került a Nemzeti Közszerológati Egyetem és a nemzetbiztonsági szolgálatok együttműködését szabályozó megállapodások aláírására is.

A Nemzeti Közszerológati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézete 2013-ban mind a nemzetbiztonsági alapképzési, mind a nemzetbiztonsági mesterképzési szakon, katonai és polgári nemzetbiztonsági specializáción, zárt jellegű képzési formában várta először a hallgatók jelentkezését.⁷

2013. szeptember 1-jétől az egyetem intézményfejlesztési tervének megfelelően elindult egy közös képzési modul oktatása az intézmény valamennyi hallgatója részére⁸, ennek szerves része egy nemzetbiztonsági tanulmányok című, harmincórás tantárgy oktatása is. A tizenöt tárgyból álló modul⁹ szemeszterenként 1500-1700 embernek oktatja a Nemzetbiztonsági Intézet oktatói állománya.

A Nemzetbiztonsági Intézet szervezésében 2015-ben indult a *nemzetbiztonsági felső vezetői tanfolyam*, amelyre a nemzetbiztonsági szolgálatok és a titkos információgyűjtésre feljogosított szervezetek küldhetnek hallgatókat. A tanfolyam levelező rendszerben három féléven keresztül zajlik, havi összehívások teljesítésével, 560 órában. A tanfolyam célja a nemzetbiztonsági felső vezetők speciális felkészítése vezetői feladatkörük ellátására.

A *Nemzeti Közszerológati Egyetemen* a Nemzetbiztonsági Intézetben belül működik a katonai, a polgári nemzetbiztonsági, valamint a terrorelhárítási tanszék.

6 A Nemzeti Közszerológati Egyetem Ideiglenes Szenátusának 18/2012. (X. 3.) számú határozata.

7 Kovács Gábor: Tájékoztató a Nemzeti Közszerológati Egyetem megalakulásáról és működéséről. *Migráció és társadalom*, 2012/1. Online megjelenés.

8 Kovács Gábor: A Nemzeti Közszerológati Egyetem, mint a közszerológati képzés bázisa: a jelenlegi helyzetkép, jövőbeni változások, fejlődési tendenciák és kihívások. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Tanulmányok „A biztonság rendszertudományi dimenziói – változások és hatások”* című tudományos konferenciáról. Pécs, 2012, 374. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII.]

9 Kovács Gábor: *Vezetés és szervezéselméleti felkészítés a Nemzeti Közszerológati Egyetemen*. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Tanulmányok a „Biztonsági kockázatok – rendszertudományi válaszok”* című tudományos konferenciáról. Pécs, 2014, 309. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV.]

Bűnügyi szolgálati ismereteket (bűnügyi hírszerzést és titkos információgyűjtést) oktatnak még az egyetem rendészettudományi karának bűnügyi és gazdaságvédelmi tanszékén.

A Nemzetbiztonsági Intézetben belül a három tanszék gondozásában a katonai, terrorelhárítási és polgári nemzetbiztonsági specializáció keretein belül, alap- és mesterszakokon folyik az oktatás, a szolgálatok tagjai számára, és a tanszékek tagjai egyben az egyetem doktori iskoláinak témahirdetői is.

A *katonai nemzetbiztonsági tanszék* a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat számára gondoskodik a szakemberek képzéséről, katonai specializáció keretében. Ezek mellett a nemzetbiztonsági felső vezetői tanfolyam vezetését, szervezését végzi, hogy a titkos információgyűjtésre feljogosított szervezetek megkapják a megfelelő felső vezetői utánpótlást. A tanszék vezetője *Kaiser Ferenc* egyetemi docens.

A *polgári nemzetbiztonsági tanszék* a polgári nemzetbiztonsági szolgálatoknak és különleges rendőri szerveknek egyaránt képez szakembereket. Ennek érdekében BSc- és MSc-szintű képzést folytat, polgári specializáció keretében. Vezetője 2017 közepéig Boda József volt, jelenleg pedig *Dobák Imre* egyetemi docens, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálattól.

A *terrorelhárítási tanszék* az intézet legfiatalabb tanszékeként Bsc- és MsC-szintű képzést és terrorelhárítási specializációt gondoz. A tanszék feladata, hogy felkészítse azokat a szakembereket, akik hatékony módon és eszközökkel megelőzhetik a terrorista cselekményeket. A tanszék vezetője *Kasznár Attila* egyetemi adjunktus, a Terrorelhárítási Központtól.

A Nemzetbiztonsági Intézet munkatársai, együttműködve a nemzetbiztonsági szolgálatok szakértőivel a megalapítás óta kidolgozták az alap- és mesterszak oktatásához szükséges jegyzeteket, tankönyveket és tanulmányokat¹⁰.

A tudományos munka támogatására, a doktoranduszok és a szakterület kutatói számára az intézet 2013. szeptember 1-jén megalapította a *Nemzetbizton-*

¹⁰ Kobolka István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013; Dobák Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014; Boda József – Parádi József – Regényi Kund Miklós (szerk.): 1872 Felderítő-szolgálati utasítás. Anleitung zum Kundschaftsdienste. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat–Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 2014 [A magyar rendvédelem-történet hagyatéka 1.]; Boda József – Parádi József (szerk.): A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat–Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 2013; Dobák Imre – Regényi Kund Miklós (szerk.): Szakmatörténeti Szemelvények. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Budapest, 2014; Boda József – Dobák Imre (szerk.): A nemzetbiztonság technikai kihívásai a 21. században. Egyetemi jegyzet. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2015; Boda József: „Szigorúan titkos!?” Nemzetbiztonsági almanach. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016

*sági Szemle*¹¹ című folyóiratot, amely évente négy számmal jelenik meg. A folyóirat célja a nemzetbiztonsági szféra tudományos kérdéseinek, szakmaiságának képviselése, és olyan fórum létrehozása, amely az egyetem létrehozásakor megfogalmazott gondolatokkal összhangban teret ad a szakemberek, oktatók, kutatók és hallgatók tudományos értékű eredményei bemutatásának. A szerkesztőbizottság elnöke Boda József, főszerkesztője Dobák Imre.

A folyóiratban megjelenő tudományos közlemények a képzéseket támogatva elősegíthetik, hogy a hallgatók „bővítsék az egyre inkább komplexebb kérdéseket kutató-vizsgáló nemzetbiztonsági tudományok eredményeit”¹².

A Nemzeti Közzolgálati Egyetemen jelenleg négy doktori iskola is működik, a hadtudományi, a katonai műszaki, közigazgatás-tudományi és rendészettudományi, itt lehetőségük van a hallgatóknak nemzetbiztonsági területen is tudományos kutatást folytatni és fokozatot szerezni. Konkrétan a hadtudományi és a rendészettudományi iskolák kutatási területein található meg a nemzetbiztonság kérdéseit tartalmazó témák.

A Nemzetbiztonsági Intézet és azon belül a polgári nemzetbiztonsági tanszék megalakulása óta évente rendez tudományos konferenciákat aktuális nemzetbiztonsági témákban.

Az intézet figyelmet fordít a tehetséggondozásra is, ennek keretében működteti a *Nemzetbiztonsági Szakkollégiumot*. Általában harmincan-harminc-ötven vesznek részt az egyetem minden karáról a szakkollégiumi munkában. Folyamatos szakmai előadásokból és tréningekből, szakmai látogatásokból áll a program. A szakkollégium létrehozásában a katonai nemzetbiztonsági tanszéknek vannak elvülhetetlen érdemei. Vezetője jelenleg Dobák Imre.

Az önálló polgári nemzetbiztonsági szakok megalapítása

A korábbi belügyminiszteri ajánlásnak és a rektori utasításnak megfelelően 2017 őszén indult el az rendészettudományi karon akkreditált *önálló polgári nemzetbiztonsági alapszak*, a következő feltételekkel:

1. az alapképzési szak megnevezése: polgári nemzetbiztonsági (*Civilian National Security Studies*);
2. az alapképzési szakon szerzhető végzettségi szint és a szakképzettség oklevélben szereplő megjelölése:

¹¹ <http://uni-nke.hu/kutatas/egyetemi-folyoiratok/nemzetbiztonsagi-szemle>

¹² Dobák Imre: A nemzetbiztonsági képzésről... Nemzetbiztonsági Szemle, 2014/1. Különszám.

http://epa.oszk.hu/02500/02538/00004/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2014_01ksz_068-078.pdf

- a) végzettségi szint: alapkivonat (baccalaureus, bachelor; rövidítve: BA),
 - b) szakképzettség: polgári nemzetbiztonsági szakértő,
 - c) a szakképzettség angol nyelvű megjelölése: *Civilian National Security Expert*,
 - d) választható specializációk: humán felderítő, technikai felderítő, terrorelhárítási (*human intelligence, technical intelligence, counter terrorism*);
3. képzési terület: államtudományi;
 4. A 2011. évi CXXXII. törvény 3. §-ában meghatározott felsőoktatási terület: nemzetbiztonsági;
 5. a képzési idő félévekben: hat félév;
 6. az alapkivonat megszerzéséhez összegyűjtendő kreditek száma:180;
 7. Az alapképzési szak képzési célja, az elsajátítandó szakmai kompetenciák: a nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint más, a titkos információgyűjtésre és titkos adatszerzésre feljogosított szervezetek – így különösen a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a Nemzeti Védelmi Szolgálat, a rendőrség, a Terrorelhárítási Központ, az ügyészség – számára polgári nemzetbiztonsági szakértők oktatása és nevelése, akik korszerű általános és szaktudományi, elméleti és gyakorlati ismeretekkel, továbbá nemzetbiztonsági szakmai, szaktechnikai, jogi, kriminológiai, kriminalisztikai, pszichológiai, informatikai, biztonságpolitikai és idegen szaknyelvi ismeretekkel bírnak, továbbá kellő ismeretük lesz a képzés mesterszakon történő folytatásához.

A humán felderítő specializáció céljai a következők:

- a polgári nemzetbiztonsági szervezetek feladatrendszerének, valamint a titkos információgyűjtésre és titkos adatszerzésre feljogosított szervezetek sajátosságainak figyelembevételével az eszközök és módszerek alkalmazásának tervezésére, szervezésére, különleges műveleti feladatok szakszerű végrehajtására, és döntések előkészítésére alkalmas szakemberek, leendő beosztott vezetők képzése;
- az emberi forrásból történő információgyűjtés társadalmi és pszichológiai hátterét, pszichológiai alapjait ismerő, az eszközrendszer létrehozását, fenntartását magas szinten végezni tudó szakemberek, leendő beosztott vezetők képzése;
- a nyílt forrásból származó információgyűjtés általános ismereteinek birtokában lévő felderítő szakemberek, leendő beosztott vezetők képzése;
- a polgári nemzetbiztonsági tevékenység- és feladatrendszerhez tartozó műveleti és technikai tudásanyag részletesebb és mélyebb megismertetése;

- a nemzetbiztonsági értékelő, elemző és tájékoztató alrendszer alapelveiben, funkcióiban, technikai háttérében jártas, azt aktuális szinten alkalmazni képes szakemberek, leendő beosztott vezetők képzése;
- a bűnügyi hírszerzés vonatkozó jogszabályainak, alapfogalmainak, alapelveinek elsajátítása, kiemelt szinten történő gyakorlati alkalmazása;
- a szakfeladatok végrehajtását elősegítő nemzetbiztonsági, közigazgatási és rendészeti szakismeretek elméleti tudásanyagának elsajátítása mellett a gyakorlati ismeretkörök szélesítése;
- a nemzetbiztonsági feladatok kapcsán a rendszerszintű, komplex gondolkodás elősegítése;
- a műveleti feladatok ellátása során a váratlan helyzetekben történő szakszerű és hatékony válaszadásra való felkészítése;
- társ- és partnerszolgálatokkal, bűnüldözési szervekkel és szervezetekkel, valamint a hivatásrendek képviselőivel hazai és nemzetközi (Európai Unió, NATO stb.) együttműködésre képes szakemberek, leendő beosztott vezetők képzése;
- a speciális krimináltechnikai eszközök alkalmazásának jártasság szinten történő elsajátítása.

A technikai felderítő specializáció céljai a következők:

- a polgári nemzetbiztonsági, valamint a titkos információgyűjtésre és titkos adatszerzésre, feljogosított szervezetek feladatrendszerének sajátosságainak figyelembevételével speciális technikai eszközök alkalmazásának tervezésére, szervezésére, egyes szaktevékenységek szakszerű végrehajtására, és döntések előkészítésére alkalmas szakemberek, leendő beosztott vezetők képzése;
- a folyamatosan változó külső, technikai környezetből érkező kockázatokra, veszélyekre és kihívásokra adandó hatékony reagálás érdekében a technikai-szakértői ismeretek elmélyítése, célorientált megjelenítése;
- elektronikus információs rendszerek működésével és használatával kapcsolatos naprakész ismeretekkel felvértezett szakemberek, leendő beosztott vezetők képzése;
- az információs műveletek biztonságos és szakszerű végrehajtásához szükséges ismeretek átadása, az informatikai eszközök használatának szélesítése;
- a kiberbiztonság főbb kihívásaira reagálni képes nemzetbiztonsági szakemberek, leendő beosztott vezetők képzése;
- a nyílt forrásból származó információgyűjtés általános ismereteinek birtokában lévő szakemberek, leendő beosztott vezetők képzése;

- a geoinformációs adatok megszerzésére alkalmas szakemberek képzése;
- társ- és partnerszolgálatokkal, bűnüldözési szervekkel és szervezetekkel, valamint a hivatásrendek képviselőivel hazai és nemzetközi (Európai Unió, NATO stb.) együttműködésre képes szakemberek, leendő beosztott vezetők képzése;
- a technikai szakfeladatok ellátása során a váratlan helyzetekben történő szakszerű és hatékony válaszadásra való felkészítés.

A terrorelhárítási specializáció képzésének céljai:

- a terrorelhárítás elméletének és gyakorlatának ismerete, azok alkalmazása, valamint szervezetek irányítása hazai és nemzetközi együttműködésben;
- a terrorelhárítással kapcsolatos jogszabályok ismerete és azok alkalmazása;
- a terrorfelderítés szervezeti és módszertani feladatainak ellátása, illetve annak irányítása, különös tekintettel a hírszerzés vezette műveletekre, valamint a titkos és nyílt forrásból származó információk alkalmazására;
- a terrorelhárító műveletek tervezése, előkészítése, végrehajtása, erők és eszközök alkalmazása, műveletek irányítása, társszervezetekkel, partnerekkel való együttműködés;
- a pszichológia, a szociológia és a vezetéselmélet korszerű kutatási eredményeinek szakmai alkalmazása a terrorelhárító munkában;
- terrorizmussal kapcsolatos kockázatelemzések elkészítése objektumok, létfontosságú létesítmények és személyek védelme vonatkozásában.

A 2011. évi CXXXII. törvény 3. §-ában meghatározott felsőoktatási területen belüli közös képzési szakasz alapszak szempontjából fontos kompetenciái a következők:

- a polgári nemzetbiztonsági, valamint a titkos információgyűjtésre és titkos adatszerzésre feljogosított szervezetek sajátosságainak megfelelő korszerű, a modern demokráciát és jogállamiságot tükröző társadalom- és természettudományi ismeretek alkalmazásának képessége;
- a vezetés- és szervezéselmélet, az informatikai ismeretek és a menedzsment modern követelményei alkalmazásának képessége;
- a szakmai kompetencia megalapozásához szükséges szaktudományi ismeretek alkalmazásának képessége.

Alapfokozat birtokában a polgári nemzetbiztonsági szakértők – a várható specializációkat is figyelembe véve – képesek

- a biztonsági helyzetet és kihívásokat, a veszélyforrásokat, kockázati tényezőket és fenyegetéseket, a szakmai tevékenység célját, körülményeit a maga konkrétságában, összetettségében, kiemelten Magyarország vonatkozásában értékelni, az eredményes szakmai tevékenységhez a rendelkezésre álló humánforrásokat, titkosszolgálati eszközöket-módszereket, terrorelhárító eljárásokat szakszerűen alkalmazni;
- nemzetbiztonsági és terrorelhárító műveletek végrehajtása során a társ- és partnerszolgálatokkal való hazai és nemzetközi szintű együttműködésre;
- a polgári nemzetbiztonsági feladatok végrehajtása során az előírt algoritmusok szerinti tevékenységre, az előre nem modellezhető helyzetekben a gyors és körültekintő értékelésre, döntések előkészítésére és a döntések meghozatalára;
- a nemzetbiztonsági szolgálatok, egyéb – titkos információgyűjtésre, titkos adatszerzésre, terrorelhárításra kijelölt – szervezetek helyének, szerepének, funkcióinak, valamint a tevékenységekre vonatkozó jogszabályi rendelkezések értelmezésére;
- a polgári nemzetbiztonsági tevékenység tipikus és sajátos eszközei és módszerei alkalmazásának megtervezésére, megszervezésére, a szakmai feladatok végrehajtására és irányítására;
- a szakmai tevékenység végzését szolgáló, segítő külső (nyílt és nem nyílt) információs források, adatbázisok, adattárak, nyilvántartások hozzáférési és adatkérési kezelésére;
- a nyílt és titkos forrásból beszerzett információk elemzésére, értékelésére, feldolgozására, hasznosítására, egyedi és összetett szakmai kérdések komplex értékelésére;
- a személyiség hatékony megismerésére, a bizalmon alapuló együttműködési viszony kialakítására, és a kommunikációs technikák helyzethez igazítására, a szakmai ismeretek átadására, az önművelésre, a szakmai tudás folyamatos fejlesztésére;
- a feladatnak megfelelő magatartás- és viselkedésformák alkalmazására.

Alapfokozat birtokában a polgári nemzetbiztonsági szakértők, leendő beosztott vezetők – a várható specializációkat is figyelembe véve – alkalmasak

- a nemzetbiztonsági, ideértve a felderítési, elhárítási és terrorelhárítási szakmai feladatok végrehajtása során a hazai nemzetbiztonsági szolgálatok, illetve rendvédelmi feladatokat ellátó szervek munkatársaival való hatékony együttműködésre, továbbá nemzetközi kapcsolattartásra és együttműködésre;

- a személy- és iparbiztonsági ellenőrzés gyakorlati feladatainak végrehajtására;
- a hatáskörbe utalt bűncselekmények elkövetési magatartásainak felismerésére, valamint a felderítéssel kapcsolatos gyakorlati tevékenységek végzésére.¹³

A mesterszintű képzésben jelenleg a nemzetbiztonsági szakon, azon belül pedig katonai és polgári nemzetbiztonsági specializáción belül folyik a képzés. 2017 végén megtörtént az alapszakra épülő *polgári nemzetbiztonsági mester-szak* akkreditálása a rendészettudományi karon. Az Oktatási Hivatal FNYF/7-12018. számú határozatával nyilvántartásba vette és engedélyezte a polgári nemzetbiztonsági mesterképzési szakot. A képzés célja olyan nemzetbiztonsági szakemberek oktatása, akik alkalmasak a közigazgatási, a katonai, a rendészeti, tudományos szektorokban vezetői és szakértői feladatok ellátására, szakmai ismereteik és gyakorlati készségeik alapján képesek nemzetbiztonsági problémák értékelésére, elemzésére és megoldására. Felkészültek a politikai intézmények, biztonsági folyamatok, közpolitikák működésének és ezeknek a globális biztonsági-politikai helyzettől függő összefüggésének és egymásra hatásának megértésére, kormányzati válaszok előkészítésének és támogatására. Felkészültségük alapján alkalmasak tanulmányaik doktori képzés keretében történő folytatására is.

A mesterképzésbe való felvétel feltétele, hogy a hallgatónak a kredit megállapítása alapjául szolgáló ismeretek – felsőoktatási törvényben meghatározott – összevetése alapján elismerhető legyen legalább 60 kredit a korábbi tanulmányai szerint a következő ismeretkörökben: társadalomtudományi és természettudományi ismeretek, állam- és jogtudományi ismeretek, rendészettudományi ismeretek, hadtudományi ismeretek, vezetési ismeretek, biztonságpolitikai ismeretek, általános igazgatási ismeretek, szakigazgatási ismeretek, közszolgálati ismeretek, európai uniós ismeretek, műszaki ismeretek, haditechnikai ismeretek, informatikai ismeretek, nemzetbiztonsági ismeretek.

A mesterképzésbe való felvétel feltétele, hogy a felsorolt ismeretkörökben legalább 30 kreditje legyen a hallgatónak. A hiányzó krediteket a mesterfokozat megszerzésére irányuló képzéssel párhuzamosan, a felvételtől számított két féléven belül, a felsőoktatási intézmény tanulmányi és vizsgaszabályzatában meghatározottak szerint kell megszerezni.¹⁴

¹³ 7/2016. (II. 15.) MVM rendelet az államtudományi képzési terület alap- és mesterképzési szakjainak meghatározásáról és azok képzési és kimeneti követelményeiről.

¹⁴ Uo.

Nemzetbiztonsági jellegű képzések a hazai felsőoktatásban

A rendszerváltástól a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézetének megalakulása közötti időben megjelentek a nemzetbiztonsági képzések a polgári egyetemeken és főiskolákon is.

2001 őszén indult a *Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen* a Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar információ- és tudásmenedzsment tanszék gondozásában a *gazdasági, üzleti, információ- (hír)szerezés oktatása*, először tanfolyami formában, 72 órában. A szervezők célja, hogy olyan módszereket, megoldási javaslatokat adjanak a vállalatvezetőknek, amelyekkel a legálisan megszerezhető hatósági és hivatali információkat minél jobban felhasználhatják és beépíthetik cégük döntéshozatali folyamataiba.¹⁵

A *Zsigmond Király Főiskolán*, ma már egyetemen nemzetbiztonság és biztonságpolitika szakirányú továbbképzés működik. A képzés először a 2010–2011-es tanévben indult. A képzési idő három félév, és a végén biztonságpolitikai (nemzetbiztonsági) elemző diploma szerezhető.

A szakirányú továbbképzés során érintett főbb témakörök:

- alapvető nemzeti és nemzetközi politikai, gazdasági és jogi ismeretek;
- a nemzetközi biztonságpolitikai helyzet alakulása;
- a nemzetbiztonság, a nemzeti értékek és érdekek megfelelő értelmezése;
- a nemzetbiztonságot érintő stratégiák, koncepciók, elméletek alkalmazási készsége;
- a nemzeti stratégiák, értékek, érdekek és célok;
- a társadalom és az állam döntéshozatali rendszere;
- az információ döntéshozatali rendszerben betöltött jelentősége;
- az információ elemzés-értékelés, tájékoztatás rendszere;
- a nemzetbiztonsági tevékenység specialitásai.¹⁶

A *Budapesti Corvinus Egyetemen* pedig alapszakon a nemzetközi tanulmányok keretein belül *diplomácia és hírszerzés* témakörében lehet ismereteket szerezni.

A tantárgy szakmai tartalma: a hallgatók kapjanak általános és – a vonatkozó törvények lehetőségein belül – konkrét ismereteket a titkosszolgálatok,

¹⁵ Domokos Erika: Megkezdődött az üzleti hírszerzés oktatása a Műszaki Egyetemen. Napi.hu, 2001. november 14. <http://www.napi.hu/redirectedbyprint/titleunknown.97332.html>

¹⁶ <http://www.uni-zsigmond.hu/kepzesek/olvas/nemzetbiztonsag-es-biztonsagpolitika-szakiranyu-tovabbkepzes>

elsősorban a hírszerzés történetéről, működéséről, a diplomácia és a hírszerzés azonosságairól és különbözőségeiről, helyéről, szerepéről az államigazgatás rendszerében, az államszervezetben betöltött szerepükről, az együttműködés lehetséges területeiről.¹⁷

Összegzés

A rendszerváltozás után először a katonai szolgálatoknál mutatkozott igény a nemzetbiztonsági felsőoktatás megszervezésére. A Nemzeti Közzolgálati Egyetem megalakulása azután megteremtette a feltételeket ahhoz, hogy a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok is aktívan bekapcsolódjanak az egyetemen folyó nemzetbiztonsági képzésbe és az ottani tudományos munkába. A XXI. század biztonsági és nemzetbiztonsági feladatai még inkább szükségessé teszik a kiemelkedően felkészült nemzetbiztonsági szakemberek alkalmazását. A katonai és polgári nemzetbiztonsági mesterszak képzései mindezt lehetővé teszik.

¹⁷ <http://portal.uni-corvinus.hu/index.php?id=22720&tanKod=7NK40NFV29B>